

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО**

УДК 343.2

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2026.3.38>

КОМАР А.Ю.

**ПРОЄКТ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ:
КОНЦЕПТУАЛЬНІ НОВЕЛИ ТА ОКРЕМІ ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ**

**DRAFT NEW CRIMINAL CODE OF UKRAINE: CONCEPTUAL NOVELTIES
AND SELECTED CONTROVERSIAL ISSUES**

Метою статті є дослідження концептуальних засад проєкту нового Кримінального кодексу України, аналіз його ключових новел у порівнянні з положеннями чинного кримінального законодавства, визначення їх потенційних переваг і проблемних аспектів, а також формулювання окремих пропозицій щодо подальшого вдосконалення проєкту. З'ясовно, що практично значущою новелою проєкту Кримінального кодексу України, тісно пов'язаною з новою класифікацією, є декриміналізація низки діянь, які, на переконання авторів, за своєю правовою природою мають розглядатися як адміністративні чи дисциплінарні проступки. Серед прикладів, наведених самими розробниками, – необережне легке тілесне ушкодження, поява на робочому місці у стані алкогольного сп'яніння, злісна непокора вимогам адміністрації установи виконання покарань та зберігання порнографічних матеріалів тощо. За задумом розробників, метою цього кроку є вивільнення ресурсу правоохоронної системи для розслідування порівняно більш небезпечних посягань, а також узгодження КК з майбутнім Кодексом про адміністративні проступки, з дотриманням конституційного принципу неприпустимості подвійного притягнення до юридичної відповідальності одного виду за те саме правопорушення. На нашу думку, зазначена новела є обґрунтованою, оскільки відповідає сучасній тенденції диференціації юридичної відповідальності та концентрації кримінально-правових засобів на найбільш небезпечних посяганнях. Зроблено висновок, що проєкт нового Кримінального кодексу України, підготовка якого триває з 2019 року завершилася оприлюдненням фінальної редакції від 25 червня 2026 року, є комплексною спробою реформування кримінального законодавства України, адже запропоновані розробниками рішення вбачаються нам досить концептуальними і свідчать про їхнє прагнення забезпечити більшу системність і послідовність кримінально-правового регулювання. Водночас, окремі положення проєкту потребують якнайшвидшого та ґрунтовного наукового осмислення. Це, на нашу думку, доречно насамперед щодо відмови від категорії суспільної небезпечності, застосування типових санкцій, скорочення системи покарань, а також критеріїв розмежування окремих кримінально-правових засобів. Вважаємо, остаточна оцінка ефективності запропонованих рішень можлива лише після завершення законопроектної роботи та формування практики застосування нового кримінального законодавства. Перспективи практичної реалізації розглянутих новел безпосередньо залежатимуть від того, наскільки послідовно законодавець та Робоча група врахують накопичений упродовж 2020–2026 років досвід обговорення проєкту у наукових колах. Позитивним сигналом вважаємо те, що, за визнанням самих розробників, документ пройшов

© КОМАР А.Ю. – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу проблем публічного права (Науково-дослідний інститут публічного права) <https://orcid.org/0009-0006-1164-5340>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

комплексну національну та міжнародну експертизу за участю фахівців з Литви, Німеччини та Консультативної місії ЄС, що дає підстави сподіватися на подальше вдосконалення тексту вже на стадії його парламентського розгляду.

Ключові слова: *проект Кримінального кодексу України, кримінальне законодавство, кримінально-правові засоби, типові санкції, система покарань, суспільна небезпечність, класифікація кримінальних правопорушень, реформа кримінального законодавства.*

The purpose of the article is to study the conceptual foundations of the draft of the new Criminal Code of Ukraine, analyze its key novelties in comparison with the provisions of the current criminal legislation, determine their potential advantages and problematic aspects, as well as formulate individual proposals for further improvement of the draft. It is clear that a practically significant novel of the draft Criminal Code of Ukraine, closely related to the new classification, is the decriminalization of a number of acts that, in the authors' opinion, should be considered administrative or disciplinary offenses by their legal nature. Among the examples given by the developers themselves are negligent minor bodily injury, appearing at the workplace in a state of alcoholic intoxication, malicious disobedience to the requirements of the administration of the institution serving sentences, and possession of pornographic materials, etc. According to the developers, the purpose of this step is to free up the resources of the law enforcement system for the investigation of relatively more dangerous offenses, as well as to harmonize the Criminal Code with the future Code of Administrative Offenses, in compliance with the constitutional principle of inadmissibility of double liability for the same type of offense. In our opinion, this amendment is justified, since it corresponds to the current trend of differentiation of legal liability and concentration of criminal law remedies on the most dangerous offenses. It is concluded that the draft of the new Criminal Code of Ukraine, the preparation of which has been ongoing since 2019 and ended with the publication of the final version on June 25, 2026, is a comprehensive attempt to reform the criminal legislation of Ukraine, because the solutions proposed by the developers seem to us to be quite conceptual and indicate their desire to ensure greater systematicity and consistency of criminal law regulation. At the same time, some provisions of the draft require the fastest and most thorough scientific understanding. In our opinion, this is appropriate, first of all, with regard to the rejection of the category of public danger, the application of standard sanctions, the reduction of the system of punishments, as well as the criteria for distinguishing individual criminal law measures. We believe that the final assessment of the effectiveness of the proposed solutions is possible only after the completion of the legislative work and the formation of the practice of applying the new criminal legislation. The prospects for the practical implementation of the considered novelties will directly depend on how consistently the legislator and the Working Group take into account the experience accumulated during 2020–2026 of discussing the draft in scientific circles. We consider it a positive signal that, according to the developers themselves, the document has undergone comprehensive national and international expertise with the participation of specialists from Lithuania, Germany and the EU Advisory Mission, which gives reason to hope for further improvement of the text already at the stage of its parliamentary consideration.

Key words: *draft Criminal Code of Ukraine, criminal legislation, criminal law measures, standard sanctions, system of punishments, social dangerousness, classification of criminal offences, criminal legislation reform.*

Постановка проблеми. Чинний Кримінальний кодекс України (далі – КК) України [1], ухвалений 5 квітня 2001 року, протягом чверті століття свого функціонування зазнав понад півтори тисячі змін, внаслідок чого окремі його статті переписувалися по кілька, а то й по півтора десятка разів. Не дивно, що подібна динаміка законотворення, зумовлена як об'єктивними суспільними трансформаціями, так і децю кон'юнктурними мотивами, поступово підірвала внутрішню системність Кодексу. У чинному КК України поєднуються положення, сформовані на різних етапах розвитку кримінального законодавства, що в окремих випадках зумовлює виникнення

колізій, неоднозначне тлумачення окремих норм і необхідність їх системного застосування з урахуванням сучасної судової практики та принципу юридичної визначеності.

Усвідомлення цієї проблеми на офіційному рівні відбулося ще 7 серпня 2019 року, коли Указом Президента України було утворено Комісію з питань правової реформи, у складі якої сформовано Робочу групу з питань розвитку кримінального права (далі – робоча група) [2]. Перед робочою групою, до якої увійшли провідні вітчизняні науковці-криміналісти на чолі з Ю. В. Бауліним, серед іншого, було поставлено завдання забезпечити розроблення та внесення Президентові України узгоджених пропозицій з питань вдосконалення правової системи України з урахуванням сучасних викликів та потреб демократичного суспільства (зокрема – підготовки та узагальнення пропозицій стосовно змін до законодавства про кримінальну відповідальність). Показово, що вже на початковому етапі роботи учасники групи відмовилися від ідеї вдосконалення чинного Кодексу і обрали шлях підготовки принципово нового акта, розробленого на підставі окремо затвердженої Концепції реформування кримінального законодавства України [3].

Актуальність теми статті зумовлена не лише масштабом самої реформи, а і тим, що станом на липень 2026 року проєкт увійшов у вирішальну фазу: 25 червня 2026 року робоча група оприлюднила фінальну редакцію контрольного тексту, після понад шести років підготовки, консультацій та міжнародної експертизи, і ухвалила рішення про його передавання Президентові України для вирішення питання щодо подальшого внесення на розгляд Верховної Ради [4]. Тобто йдеться вже не про гіпотетичний, а про цілком реальний документ, положення якого найближчим часом можуть стати предметом парламентського обговорення. За таких обставин науковий аналіз концептуальних засад проєкту, виявлення його сильних сторін і вразливих місць вбачається практично значущим завданням, здатним вплинути на якість майбутнього закону ще до його ухвалення.

На наше переконання, пов'язаність цієї проблематики з ширшими науковими та практичними завданнями є багатоаспектною. По-перше, йдеться про завдання гармонізації вітчизняного кримінального права з *acquis communautaire* Європейського Союзу (далі – ЄС) та практикою Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), що прямо впливає з євроінтеграційного курсу держави. По-друге, варто враховувати завдання розвантаження системи кримінальної юстиції через децентралізацію того, що штучно віднесено до кримінально-правової сфери, хоча за своєю природою є адміністративним чи дисциплінарним деліктом. По-третє, не можна оминути завдання підвищення прогнозованості кримінально-правового реагування для особи, яка, за влучним висловом самих розробників, має розуміти, «які діяння є кримінальними правопорушеннями, які кримінально-правові засоби встановлені за їх вчинення, і за яких підстав та умов ці засоби застосовуються або не застосовуються» [4]. Саме на перетині цих завдань і формується предмет нашого дослідження.

Варто також зауважити, що сама методологія підготовки проєкту – багаторічне публічне обговорення контрольних текстів на спеціалізованому сайті, проведення відповідних вебінарів, конференцій і круглих столів за участю як членів Робочої групи, так і незалежних експертів – є для вітчизняної законопроектної практики явищем доволі рідкісним. Зазвичай кримінально-правові новели вносяться до Верховної Ради без подібної публічної апробації, що потім позначається на якості правозастосування. У цьому контексті сам факт багаторічної, послідовної, хай і суперечливої дискусії довкола проєкту нового КК України є позитивним прецедентом, який, вважаємо, заслуговує на закріплення як стандартної практики підготовки кодифікованих актів у інших галузях права.

Стан дослідження. Наукове осмислення проєкту нового КК України розпочалося практично одразу після оприлюднення перших контрольних текстів у 2020 році і від початку мало передбачуваний виразно дискусійний характер. Показово, що вже в перших публікаціях співіснували діаметрально протилежні оцінки: від захопленого сприйняття як довгоочікуваної системної реформи до стриманої, місцями навіть різкої критики окремих рішень розробників.

Один із перших ґрунтовних відгуків належить О. О. Дудорову та Є. О. Письменському, які, виступаючи як незалежні рецензенти первинної версії проєкту, підготовленої за підтримки Консультативної місії ЄС в Україні, здійснили постатейний аналіз розділу про вихідні положення, принципи кримінального закону та систему покарань [5]. Автори визнали конструктивність готовності Робочої групи до фахового діалогу, водночас наголосивши, що деякі приписи, зокрема щодо визначення покарання виключно через штраф та ув'язнення, можуть призвести до штучного зростання «тюремного населення» через відсутність майнового ресурсу в частини засуджених [6]. Ця теза, по суті, започаткувала цілу лінію дискусії про соціальну справедливість пропонуваної системи кримінально-правових засобів, яку згодом підхопили інші дослідники.

Не можна не відмітити те, який помітний внесок у розробку концептуальних засад проєкту зробив голова робочої групи Ю. В. Баулін, який сформулював зокрема базові положення нового акта: єдність кримінального закону, вичерпний перелік ознак і ступенів тяжкості злочинів, систему кримінально-правових засобів та цінності, покладені в основу кодифікації [6]. Пізніше цю ж проблематику він розвинув у статті, присвяченій новому вирішенню «старих» проблем кримінального права, де проаналізував філософію проєкту, його юридичну форму та зміст, визначеність термінології [7]. У межах цієї ж дискусії В. О. Навроцький обґрунтував відмову розробників від категорії суспільної небезпеки на користь формалізованих критеріїв шкоди, наголосивши, що ця ознака є одним з визначальних критеріїв, на підставі яких здійснюється криміналізація, проте не піддається точному правозастосовному вимірюванню [8].

Питання системи заходів кримінально-правового характеру, відмінних від покарання, докладно висвітлює І. Жук, яка звернула увагу на невинуватене розмежування засобів пробації та засобів безпеки за подібними за змістом підставами застосування [9].

Окремий пласт наукової полеміки утворюють дослідження, присвячені класифікації кримінальних правопорушень і побудові санкцій. Так, у колективній монографії за загальною редакцією Ю. Бауліна та М. Хавронюка, підготовленій членами Робочої групи, системно викладено передумови розробки та концептуальні засади проєкту [10].

Окремі аспекти досліджуваного питання тією чи іншою мірою розглядали також А. В. Айдинян, А. В. Андрушко, О. М. Бандурка, Т. В. Барановська, А. А. Вознюк, О. П. Горох, С. Ф. Денисов, Н. П. Жидняк, Ю. Ю. Забуга, Ю. В. Кернякевич-Танасійчук, В. В. Козлов, Р. І. Лісник, Т. О. Михайліченко, В. А. Мисливий, Р. О. Мовчан, Т. А. Нечипоренко, О. В. Новіков, О. В. Одинцова, М. А. Рубашенко, О. О. Титаренко, О. М. Чебан, С. М. Школа та багато інших.

Отже, попри значний масив публікацій, комплексного дослідження, яке б синтезувало концептуальні новели проєкту саме у світлі його останньої, фінальної редакції 2026 році, в українській кримінально-правовій науці ще не з'явилося – що й зумовлює наукову новизну нашої розвідки.

Метою статті є дослідження концептуальних засад проєкту нового Кримінального кодексу України, аналіз його ключових новел у порівнянні з положеннями чинного кримінального законодавства, визначення їх потенційних переваг і проблемних аспектів, а також формулювання окремих пропозицій щодо подальшого вдосконалення проєкту.

Виклад основного матеріалу. Передумови розроблення нового Кримінального кодексу України мають комплексний характер. Як уже зазначалося, ключовою проблемою стала втрата чинним КК внутрішньої системності через хаотичне накопичення змін. Але поряд із цим є й глибші причини: чинний Кодекс успадкував від радянської доктрини концепцію суспільної небезпечності діяння як матеріальної ознаки злочину, при цьому не запропонувавши чітких критеріїв її вимірювання. Додатковим чинником стала потреба гармонізації із *acquis* ЄС та вичерпною практикою ЄСПЛ, зобов'язання щодо якої Україна взяла на себе в межах Угоди про асоціацію [11]. Доеднуємося до думки О. М. Бандурки стосовно того, що кримінальне право і кримінальне законодавство, як і кримінально-правова політика в цілому, все ще перебувають у стані адаптації до викликів війни. По-іншому й не могло бути, адже, як наголошує вчений, війна – подія екстраординарна за масштабами і якістю тих викликів, що постають перед усім суспільством і державою [12, с. 29].

Концептуальна новизна проєкту постає очевидною вже на рівні методології його підготовки. Розробники свідомо відмовилися від логіки внесення точкових поправок і обрали шлях підготовки кодифікованого акта «з чистого аркуша», що прямо випливає з положень Концепції реформування кримінального законодавства України [3]. На нашу думку, таке рішення є виправданим, оскільки лише за умови повної перебудови структури можна усунути внутрішні суперечності, накопичені за двадцять п'ять років точкового реформування. Водночас цей підхід супроводжується істотним ризиком: як влучно зауважили О. О. Дудоров та Є. О. Письменський, розробники нового акта об'єктивно потребують активнішого залучення здобутків кримінально-правової науки, оскільки фаховий рівень окремих розділів проєкту, за їхньою оцінкою, істотно різниться [5].

Серед базових концептуальних ідей реформи варто виокремити принцип *ultima ratio*, згідно з яким кримінальний закон розглядається як крайній засіб державного реагування, застосовуваний лише тоді, коли для охорони суспільних відносин недостатньо засобів інших галузей права. Другою наскрізною ідеєю вбачається орієнтація на потерпілого: реституція та компенсація закріплюються як самостійні завдання Кодексу, а стан здоров'я, вік і вразливість потерпілої особи послідовно враховуються серед обставин, що підвищують ступінь тяжкості злочину. Третьюю

складовою виокремлюємо ідею мінімалізму водночас із суворістю кримінально-правового реагування: розробники прагнуть скоротити перелік кримінально-правових засобів, водночас забезпечивши їх реальну ефективність.

Ключові відмінності проекту від чинного Кодексу простежуються на рівні як форми, так і змісту. Структурно чинний КК складається з Загальної та Особливої частин, тоді як проект передбачає складнішу архітектуру: за станом на червень 2026 року документ налічує 12 книг, поділених на 77 розділів (707 статей, з яких 180 належать до Загальної частини; 509 – до Особливої, що включає 277 складів злочинів і 92 склади кримінальних проступків; 18 статей – Заклучна частина) [4]. Порівняно з редакцією 2021 року, коли структура Особливої частини охоплювала п'ять книг – від четвертої до дев'ятої, присвячених злочинам проти прав людини, суспільства, власності й господарської діяльності, інтересів держави та міжнародного гуманітарного права – остання станом на момент написання статті редакція демонструє подальшу деталізацію та розширення нормативного матеріалу, що само собою свідчить про еволюційний характер підготовки, розвитку документа.

Змістовно найпринциповішою відмінністю є відмова від наскрізного застосування категорії суспільної небезпечності діяння в законодавчому визначенні злочину. Відповідно до тексту проекту, злочином визнається Кримінальне правопорушення, яким умисно спричинено суттєву, значну, тяжку, особливо тяжку чи винятково тяжку шкоду або з необережності спричинено тяжку або особливо тяжку шкоду. І. Вишневська, аналізуючи цю новелу, слушно зауважує, що вилучення ознаки суспільної небезпечності не означає її повного ігнорування – вона трансформується в категорію «ступеня тяжкості злочину», критерієм визначення якого слугує заподіяна шкода. Вчена наголошує, що ознака суспільної небезпечності діяння передбачена не тільки в чинному КК України, а й була притаманна поняттю злочину в кримінальному законодавстві радянського періоду. Саме її називають матеріальною ознакою злочину, системоутворюючою категорією, що лежить не лише в основі класифікації злочинів, а й є критерієм відмежування злочину від інших публічних правопорушень [13, с. 18, 20–21]. Ми певною мірою поділяємо цю оцінку, однак вважаємо за доцільне наголосити, що подібна термінологічна трансформація не усуває дискусійності самого підходу: заміна оцінного (і тому гнучкого) поняття суспільної небезпеки формалізованими майновими показниками шкоди може зумовлювати нові проблеми правозастосування і потребує додаткової наукової оцінки.

Показово, що розробники проекту прямо визначили ієрархію цінностей, покладених в основу майбутньої кодифікації: безпеку людини, її права і свободи; безпеку та інтереси суспільства; власність, фінанси і господарську діяльність; інтереси держави і міжнародного співтовариства. При цьому першочерговою цінністю визнаються права та інтереси потерпілої особи, тоді як права й законні інтереси особи, яка вчинила злочин, також підлягають захисту на основі принципу верховенства права від свавільного втручання органів державної влади [6, с. 7]. На нашу думку, саме це поєднання – одночасний захист потерпілого і гарантії для особи, яка притягається до відповідальності, – є свідченням зрілості концептуального підходу розробників, хоча практична реалізація цього балансу, як буде показано нижче, породжує низку суперечностей на рівні конкретних інститутів.

Центральною новелою проекту, на нашу думку, є запровадження єдиної категорії «кримінально-правових засобів», яка охоплює як покарання, так і інші заходи державного реагування на вчинення злочину. Відповідно до статті 3.1.1 проекту, кримінально-правові засоби поділяються на засоби кримінальної відповідальності – покарання, пробацію, судимість – та інші кримінально-правові засоби, до яких належать засоби безпеки, реституція та компенсація, конфіскація майна, а також кримінально-правові засоби щодо юридичної особи. Показово, що ця класифікація суттєво відрізняється від логіки чинного КК, де реституція та конфіскація існують фрагментарно й непослідовно. Разом з тим, на думку І. В. Жук, залишається не до кінця з'ясованим критерій розмежування засобів пробації і засобів безпеки, оскільки правова природа, підстави та мета їх застосування, за спостереженням дослідниці, є майже ідентичними [9, с. 34].

Другою за значенням новелою є принципово нова класифікація кримінальних правопорушень. У фінальній редакції проекту основним критерієм тяжкості визнається вже не вид і розмір покарання, як у чинному законодавстві, а характер заподіяної шкоди та форма вини [10]. Кримінальними провинями пропонується визнавати діяння, що спричинили істотну (за умисної форми вини) або значну (за необережної форми вини) шкоду, тоді як злочини диференціюються на дев'ять ступенів тяжкості залежно від наслідків та інших об'єктивних критеріїв [9]. Варто

зауважити, що ця конструкція зазнала помітної еволюції: у редакції 2021 року йшлося про десять ступенів тяжкості умисних злочинів та чотири ступені – необережних [7, с. 21], тоді як фінальний варіант використовує єдину дев'ятиступеневу шкалу для злочинів, виносячи менш тяжкі діяння в окрему категорію проступків. На наш погляд, це свідчить про послідовний пошук розробниками оптимального балансу між деталізацією і практичною придатністю моделі, хоча остаточно ця робота, вочевидь, ще не завершена.

Логічним продовженням нової класифікації є запровадження типових санкцій. Суть новели полягає в тому, що санкції виносяться із статей Особливої частини до Загальної, і для кожного ступеня тяжкості встановлюється єдина, уніфікована межа покарання. Ще у 2021 році Ю. В. Баулін наголошував, що такий підхід ставить законодавця в певні рамки, позбавляючи його можливості на власний розсуд встановлювати санкції при подальшому внесенні змін до Кодексу, водночас звужуючи дискреційні повноваження суду [6, с. 9]. На наше переконання, запропонована модель дійсно є логічною з позиції уніфікації санкцій, проте її ефективність залежатиме від того, наскільки вона забезпечить індивідуалізацію кримінальної відповідальності.

Так, не менш показовою новелою є скорочення переліку видів покарань. Якщо чинний КК передбачає чотирнадцять видів покарань, то проєкт обмежується п'ятьма: громадські роботи, штраф, обмеження свободи, строкове позбавлення волі (від трьох місяців до двадцяти років, а за міжнародні злочини – до тридцяти) та довічне ув'язнення, застосовуване лише за злочини найвищих ступенів тяжкості. Порівняно з проміжною редакцією 2021 року, де систему покарань пропонувалося звужити лише до трьох видів – штрафу, ув'язнення на певний строк і довічного ув'язнення, фінальний варіант виглядає більш диференційованим, що частково відповідає на критику О. О. Дудорова та Є. О. Письменського щодо ризику надмірного «спрощення» каральної системи [5]. Тим не менш, питання про достатність цієї диференціації, особливо щодо неповнолітніх та осіб без самостійного доходу, залишається відкритим.

Заслугує на увагу і поява наскрізного термінологічного розділу – Глосарію, що налічує перелік понять, вживаних в однаковому значенні по всьому тексту Кодексу. Ця новела прямо відповідає принципу юридичної визначеності, закладеному в Концепції реформування кримінального законодавства [3], і, на нашу думку, є одним із безумовно вдалих рішень розробників, оскільки серед недоліків чинного КК України згадується саме термінологічна неузгодженість між статтями, ухваленими в різні періоди.

Логічно пов'язаною з Глосарієм є ще одна новела – запровадження автономної розрахункової одиниці для обчислення майнової шкоди та розміру штрафів, яка встановлюється на рівні однієї тридцятої мінімальної заробітної плати станом на 1 січня року вчинення правопорушення. Такий підхід дозволяє уникнути практики, коли конкретні показники шкоди «прив'язуються» до неоподаткованого мінімуму доходів громадян і поступово втрачають актуальність через інфляційні процеси, на що свого часу знову ж таки вказували О. О. Дудоров та Є. О. Письменський, аналізуючи довільність кількісних параметрів криміноутворювальних ознак у чинному законодавстві [5].

Практично значущою новелою, тісно пов'язаною з новою класифікацією, є декриміналізація низки діянь, які, на переконання авторів, за своєю правовою природою мають розглядатися як адміністративні чи дисциплінарні проступки. Серед прикладів, наведених самими розробниками, – необережне легке тілесне ушкодження, поява на робочому місці у стані алкогольного сп'яніння, злісна непокоря вимогам адміністрації установи виконання покарань та зберігання порнографічних матеріалів тощо. За задумом розробників, метою цього кроку є вивільнення ресурсу правоохоронної системи для розслідування порівняно більш небезпечних посягань, а також узгодження КК з майбутнім Кодексом про адміністративні проступки, з дотриманням конституційного принципу неприпустимості подвійного притягнення до юридичної відповідальності одного виду за те саме правопорушення. На нашу думку, зазначена новела є обґрунтованою, оскільки відповідає сучасній тенденції диференціації юридичної відповідальності та концентрації кримінально-правових засобів на найбільш небезпечних посяганнях.

Оцінюючи відповідність перелічених новел сучасним тенденціям розвитку кримінального права, варто визнати, що вектор реформи загалом узгоджується з європейською практикою: диференціація кримінальної відповідальності за ступенем тяжкості, розширення альтернатив ув'язненню, посилення ролі відновного правосуддя через інститути реституції та компенсації – усе це відповідає підходам, закладеним у кримінальному законодавстві більшості держав-членів ЄС. Водночас деякі рішення (зокрема надмірна деталізація шкали ступенів тяжкості) дійсно викликають слушні сумніви щодо практичної придатності моделі.

На нашу думку, дискусійним залишається питання, чи дійсно запропонована відмова від категорії суспільної небезпечності означає концептуальне переосмислення поняття злочину. Як уже зазначалося, проєкт пов'язує кримінальну протиправність насамперед із характером та обсягом заподіяної шкоди, однак самі категорії «суттєва», «значна», «тяжка» чи «особливо тяжка» шкода також мають оціночний характер і не можуть застосовуватися ізольовано від судової оцінки конкретних обставин справи. Тож вважаємо доречним питання про те, чи не відбулося фактичне перенесення акценту з однієї оціночної категорії на іншу без остаточного вирішення проблеми правової визначеності. Якщо раніше дискусії точилися навколо змісту суспільної небезпечності, то за новою моделі аналогічні питання закономірно виникатимуть під час встановлення ступеня заподіяної шкоди. У зв'язку із цим вважаємо, що сама по собі відмова від використання терміна «суспільна небезпечність» навряд чи усуває проблему оціночності кримінально-правових категорій, а лише змінює її нормативний прояв. Саме тому питання про переваги такого підходу потребує подальшого осмислення як у доктрині кримінального права, так і в майбутній практиці застосування положень нового КК.

Певні сумніви викликає й запропонована модель типових санкцій. Безперечно, її запровадження сприятиме уніфікації підходів до призначення покарання, однак водночас постає питання щодо збереження належного рівня індивідуалізації кримінальної відповідальності. Зазначимо, що злочини одного ступеня тяжкості можуть істотно відрізнятися за способом вчинення, мотивами, формою вини та іншими обставинами, які мають значення для призначення покарання. У зв'язку із цим вважаємо, що ефективність такої моделі залежатиме від того, чи дозволить вона забезпечити необхідний баланс між уніфікацією санкцій і дискреційними повноваженнями суду.

Дискусійним вбачається й запропоноване скорочення системи покарань. Попри очевидне прагнення розробників спростити її структуру та зробити більш послідовною, виникає питання, чи буде п'яти видів покарань достатньо для належної диференціації кримінально-правового реагування. Вважаємо, що окремі категорії кримінальних правопорушень та особливості особи винного можуть потребувати більш гнучкого підходу до вибору виду покарання. З огляду на це, остаточну оцінку ефективності запропонованої моделі, на наш погляд, можна буде надати лише після перевірки її практикою правозастосування.

Питання викликає також запропонована система кримінально-правових засобів. Незважаючи на її логічність та прагнення об'єднати всі заходи кримінально-правового впливу в межах єдиної конструкції, окремі елементи цієї класифікації залишаються недостатньо визначеними. Так, вважаємо доречним звернути увагу на відсутність чітких критеріїв розмежування окремих кримінально-правових засобів, зокрема пробації та засобів безпеки, що вже стало предметом наукової дискусії. За таких умов існує ризик неоднозначного тлумачення відповідних положень під час їх практичного застосування.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз дає підстави дійти висновку, що проєкт нового Кримінального кодексу України, підготовка якого триває з 2019 року і станом на момент написання статті завершилася оприлюдненням фінальної редакції від 25 червня 2026 року, є комплексною спробою реформування кримінального законодавства України, адже запропоновані розробниками рішення вбачаються нам досить концептуальними і свідчать про їхнє прагнення забезпечити більшу системність і послідовність кримінально-правового регулювання.

Водночас варто вказати й на те, що окремі положення проєкту потребують якнайшвидшого та ґрунтовного наукового осмислення. Це, на нашу думку, доречно насамперед щодо відмови від категорії суспільної небезпечності, застосування типових санкцій, скорочення системи покарань, а також критеріїв розмежування окремих кримінально-правових засобів. Вважаємо, остаточна оцінка ефективності запропонованих рішень можлива лише після завершення законопроектної роботи та формування практики застосування нового кримінального законодавства.

Перспективи практичної реалізації розглянутих новел, на наше переконання, безпосередньо залежатимуть від того, наскільки послідовно законодавець та Робоча група врахують накопичений упродовж 2020–2026 років досвід обговорення проєкту у наукових колах. Позитивним сигналом вважаємо те, що, за визнанням самих розробників, документ пройшов комплексну національну та міжнародну експертизу за участю фахівців з Литви, Німеччини та Консультативної місії ЄС, що дає підстави сподіватися на подальше вдосконалення тексту вже на стадії його парламентського розгляду. Втім без спеціальних кримінологічних досліджень соціальної обумовленості нормативних показників шкоди, без розроблення сучасних інструментів кваліфікації та без завчасної оцінки інституційної спроможності органів кримінальної юстиції навіть концептуально бездоганний закон, на наше переконання, ризикує залишитися недосяжним на практиці. Тому

вважаємо, що подальші наукові дослідження мають зосереджуватися не лише на текстуальному аналізі норм проєкту, а й на прогнозуванні ефектів його правозастосування, особливо із урахуванням специфічних умов триваючого збройного конфлікту та можливих викликів повоєнного відновлення України.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Питання Комісії з питань правової реформи : Указ Президента України від 07.08.2019 № 584/2019 : станом на 7 берез. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/584/2019#Text>.
3. Концепція реформування кримінального законодавства України. *Новий Кримінальний Кодекс* : вебсайт. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/concept>
4. Текст проєкту нового Кримінального кодексу України. *Новий Кримінальний Кодекс* : вебсайт. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>
5. Дудоров О.О., Письменський Є.О. Комплексне реформування кримінального законодавства України. Перший вагомий крок зроблено. *Юридичний Вісник України* : вебсайт. URL: <https://yvu.com.ua/kompleksne-reformuvannya-kryminalnogo-zakonodavstva-ukrayiny-pershyj-vagomuj-krok-zrobleno/>
6. Баулін Ю.В. Основні положення проєкту КК України. *Проект Кримінального кодексу України у фокусі академічної думки* : матер. вебінару (м. Харків, 21 січня 2021 року). Харків, 2021. С. 6–9.
7. Баулін Ю.В. Проєкт нового Кримінального кодексу України: нове вирішення «старих» проблем. *Часопис Київського університету права*. 2024. №2. С. 164–170. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.2.2024.34>.
8. Навроцький В.О. Про критерії виділення проступків як окремих видів публічних правопорушень. *Проект Кримінального кодексу України у фокусі академічної думки* : матер. вебінару (м. Харків, 21 січня 2021 року). Харків, 2021. С. 12–15.
9. Жук І.В. Система заходів кримінально-правового характеру, що не є покаранням, у проєкті КК України. *Проект Кримінального кодексу України у фокусі академічної думки* : матер. вебінару (м. Харків, 21 січня 2021 року). Харків, 2021. С. 33–35.
10. Проєкт нового Кримінального кодексу України: передумови розробки, концептуальні засади, основні положення: монографія. Андрушко П.П., Бакумов О.С., Баулін Ю.В., Бурдін В.М., Вишневська І.А., Горох О.П., Гуторова Н.О., Марчук Н.О., Навроцький В.О., Пономаренко Ю.А., Стрельцов Є.Л., Хавронюк М.І./ За заг. ред. Ю.В. Бауліна, М.І. Хавронюка. К. : Компанія ВАІТЕ. 494 с.
11. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода України від 27.06.2014. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.
12. Бандурка О.М. Проєкт нового Кримінального кодексу України: критичний погляд. *Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 19 квіт. 2024 р.). Вінниця : ХНУВС, 2024. С. 29–34. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10997257>.
13. Вишневська І.А. Категорія суспільної небезпечності діяння у проєкті КК України. *Проект Кримінального кодексу України у фокусі академічної думки* : матер. вебінару (м. Харків, 21 січня 2021 року). Харків, 2021. С. 18–21.

Дата першого надходження статті до видання: 07.05.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 29.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.06.2026